

IGNACIO SÁNCHEZ-CUENCA

La democràcia espanyola després de la crisi catalana

La qüestió nacional treu el pitjor de la democràcia espanyola. En conjunt, el sistema democràtic a Espanya no ha estat a l'altura de la crisi catalana. Una qüestió en principi manejable i que pot ser objecte de negociació s'ha deixat podrir durant anys, entre la indiferència, el menyspreu i l'encaparrament de les autoritats espanyoles, fins a transformar-se en una crisi constitucional que ha activat respostes autoritàries per part de l'Estat i el Govern (repressió, empresonaments, enduriment arbitrari en l'aplicació de la llei). Com a societat hem fracassar en la gestió d'un conflicte que es podria haver resolt des de paràmetres polítics molt abans d'arribar a la seua fase explosiva final.

Per descomptat que les responsabilitats són compartides. L'independentisme, bo i emparant-se en la manca de resposta del Govern espanyol a les seues demandes, s'ha sentit justificat a l'hora d'encetar una via unilateral de desobediència institucional per a la qual, tanmateix, no comptava amb el suport popular necessari. Al meu entendre, el moviment independentista, que ha sigut tothora pacífic i cívic, acumulà un important crèdit democràtic fins el 2015. Quan aquell any se celebraren eleccions «plebiscitàries», els partits que donaven suport a la independència as-

Ignacio Sánchez-Cuenca és professor de Ciència Política a la Universitat Carlos III. Investiga especialment sobre teoria de la democràcia, política comparada, comportament electoral i violència. És autor, entre altres, de *Más democracia, menos liberalismo* (Katz, 2010) i *La impotencia democrática* (Catarata, 2014). El 2016 va publicar el llibre *La desfachatez intelectual. Escritores e intelectuales ante la política* (Catarata), que va esdevenir un èxit editorial. La seua darrera obra és *La superioridad moral de la izquierda* (2018). Aquest article és un avançament del seu llibre de pròxima aparició *La confusión nacional. La democracia española ante la crisis catalana*

soliren la majoria absoluta al Parlament, però no en vots. Antonio Baños, candidat de la CUP, admeté lúcidament la nit electoral que aquells resultats no autoritzaven l'avanç en el procés de desconexió institucional d'Espanya, el desenllaç final del qual havia de produir-se a tot estirar en divuit mesos. Els líders independentistes, tot i això, varen ignorar les condicions objectives i emprengueren una fugida cap endavant, basada en la provocació permanent a l'Estat, que va culminar amb el famós «xoc de trens» de la tardor de 2017.

S'ha criticat en termes molt durs el nacionalisme català per la seua pretensió de materialitzar la independència. El lector bé pot deduir del paràgraf anterior que la meua posició també és crítica. El meu interès en aquest article, però, se centra en una altra dimensió: en la reacció de la democràcia espanyola. Fet i fet, no és fàcil destriar el que és el rendiment del nostre sistema democràtic de l'estratègia (o manca d'estratègia) del Govern de Mariano Rajoy. Potser amb un altre partit al poder la reacció no hauria estat tan feréstega. Es pot pensar que s'hauria produït algun tipus de negociació entre les parts que hauria desactivat un final amb declaració unilateral d'independència i intervenció de l'autonomia. Ara bé, em sembla que els problemes de fons van més enllà dels tics autoritaris del Partit Popular. En la meua opinió, afecten el nervi central de la nostra democràcia.

Considere que els errors de la democràcia espanyola no deriven del sistema institucional, que és perfectible, com tots, però ahora homologable al de les millors democràcies liberals. Tenim un sistema legislatiu, un sistema de govern, un sistema electoral i una constitució que no són tan diferents dels d'altres democràcies amb sistemes parlamentaris. En la qüestió territorial sí que hi ha algunes peculiaritats, ja que Espanya funciona en molts aspectes com un país federal que no acaba d'adoptar plenament regles federals: les comunitats autònomes tenen un paper menor en la conformació de les lleis, no hi ha mecanismes suficientment institucionalitzats de negociació entre el govern central i els governs autonòmics i la capacitat fiscal de les comunitats autònomes està per sota del que es pot observar en els sistemes federals. Si deixem això de banda, no es poden identificar anomalies greus en l'estructura institucional de l'estat.

Més aviat, els problemes rauen en la pràctica democràtica. El que falla és la manera d'exercir la democràcia. En concret, n'assenyalaré dos aspectes. El primer és la manera d'abordar els conflictes territorials i nacionals. D'ençà de finals dels anys noranta, les actituds sobre la qüestió nacional s'han endurit i s'han fet més intransigents. El nacionalisme espanyol ha retrocedit respecte dels primers anys de la democràcia i concep de nou els nacionalismes català i basc com una amenaça existencial a la nació espanyola, com una mena d'«anti-Espanya» que impedeix el

normal funcionament del nostre sistema. N'hi hauria prou de retornar a l'esperit de la Transició per trobar posicions més flexibles i proclius a la negociació més que no a l'enfrontament.

El segon aspecte que vull destacar és la manera tan estreta com es concep l'exercici de la democràcia, com si no hi hagués cap més horitzó que el compliment de la llei i l'estat de dret. Justament perquè les elits espanyoles entenen la democràcia com el compliment de la llei, la solució als conflictes passa per la judicialització d'aquests; ara bé, això no vol dir necessàriament que hom respecte la divisió de poders. Més que no una «divisió de poders», s'hi tracta d'un «repartiment de tasques»: el govern delega la feina bruta en els jutges, als quals certament no controla directament, però el nomenament dels quals és curosament preparat perquè després no donen sorpreses desagradables.

El tancament i la tossuderia pel que fa a la condició nacional de Catalunya i el legalisme democràtic són els dos factors principals de fons que expliquen el desenvolupament de la crisi constitucional del 2017.

DEMOCRÀCIA I NACIONALISME

La crisi catalana ha reactivat un nacionalisme espanyol fort que es trobava en estat de latència. La manifestació més visible d'això ha estat la proliferació de banderes als balcons i un clima d'hostilitat creixent envers les demandes catalanes. És evident que el nacionalisme espanyol mai no havia desaparegut del tot. Una de les seues característiques fonamentals és l'autonegació: no es reconeix com a tal. Tot al contrari: tendeix a concebre's a si mateix com un model de societat oberta i democràtica, amb un estat de segles d'antiguitat i institucions que garanteixen les llibertats, els drets fonamentals i la igualtat política. Aquesta visió liberal i constitucional es veu amenaçada per la política identitària dels independentistes que volen trencar Espanya, que busquen separar en comptes d'unir, aixecant fronteres i anteposant la nació a la democràcia. Davant aquest esperit localista del nacionalisme nostàlgic de les comunitats tancades, s'ofereix una nació espanyola desitjosa d'avançar en la construcció federal europea.

Aquesta manera de presentar les coses constitueix una mistificació, promoguda no sols per la dreta espanyola, sinó també per nombrosos intel·lectuals i analistes que han fet del combat contra el nacionalisme la seua raó de ser. El magma ideològic en què es mou aquest nacionalisme espanyol, que es defineix com a liberalisme constitucional democràtic, el vaig analitzar críticament al meu llibre *La desfachatez intelectual* (2016), raó per la qual no insistiré ara en la qüestió. El que m'interessa destacar és que el nacionalisme espanyol té entre les seues característiques principals la negació de l'existència d'altres nacions que no siguin l'espanyola.

La descentralització de l'estat ha provocat tensions, però no crisis greus: el sistema encaixa bé la negociació sobre competències i recursos. Ara bé, quan el País Basc i Catalunya han reclamat el reconeixement de la seua condició plenament nacional, i han exigit compartir sobirania amb el poble espanyol del qual formen part, la reacció ha estat la negació absoluta. Va passar això primerament amb el Pla Ibarretxe, que plantejava una lliure associació amb Espanya que fos «compatible amb les possibilitats de desenvolupament d'un Estat compost, plurinacional i asimètric». La nova entitat, dita Euskadi, decidiria lliurement, com a nació, en l'exercici de l'autogovern, associar-se amb els altres pobles que integren Espanya. Això suposava reconèixer la nacionalitat basca de tots els ciutadans de les tres províncies, nacionalitat que seria plenament compatible amb l'espanyola. Euskadi tindria dues llengües oficials, l'eusquera i el castellà. Les noves institucions basques podrien organitzar consultes sobre les relacions que la ciutadania d'Euskadi volgués tenir amb la resta d'Espanya, incloent-hi la possibilitat de separació.

El Partit Popular de José Maria Aznar hi reaccionà, de primer, modificant el Codi Penal de manera que recollís penes de presó que podrien arribar als cinc anys per a qui promogués un referèndum sense base legal i negant-se, després, a negociar i tramitar al Parlament espanyol la reforma estatutària que promovia el Parlament basc. Quan arribà al poder José Luis Rodríguez Zapatero desbloquejà la situació: d'una banda, permeté que hi hagués un debat al Congrés sobre la proposta de reforma i, de l'altra, va desfer la reforma legal d'Aznar. Com establia l'exposició de motius del text legal que anul·lava el caràcter penal d'un referèndum,

els articles anteriors, que la present llei deroga, es refereixen a conductes que no tenen suficient entitat per a merèixer el retret penal i, encara menys, si la pena que es contempla és la presó. [...] En el nostre ordenament hi ha altres formes de control de la legalitat diferents de la via penal.

El Pla Ibarretxe fou rebutjat al Congrés per una àmplia majoria: 313 vots en contra i només 29 a favor. Els diputats consideraren inacceptable que el País Basc pogués exercir sobirania al marge del poble espanyol. El límit insuperable de la plurinacionalitat es manifestà així mateix arran de la reforma de l'Estatut català el 2005. El preàmbul de l'Estatut, sense eficàcia jurídica, incloïa una afirmació de fet:

El Parlament de Catalunya, recollint el sentiment i la voluntat de la ciutadania de Catalunya, ha definit de forma àmpliament majoritària Catalunya com a nació. La Constitució Espanyola, al seu article segon, reconeix la realitat nacional de Catalunya com a nacionalitat.

Tot i la moderació del plantejament, la possibilitat mateixa que hom pogués parlar de Catalunya com a nació política desfermà una reacció irada del Tribunal Constitucional (TC). En la famosa sentència de l'Estatut de 2010, s'anul·lava tota eficàcia interpretativa al text del preàmbul, i s'argumentava en el fonament jurídic 12 que

La Constitució no en coneix cap més que la Nació espanyola, amb l'esment de la qual arrenca el seu preàmbul, en què es fonamenta la Constitució (art. 2 CE) i amb la qual es qualifica expressament la sobirania que, exercida pel poble espanyol com a titular reconegut únic (art. 1.2), s'ha manifestat com a voluntat constituent en els preceptes positius de la Constitució Espanyola.

Hom negava, d'aquesta manera, qualsevol possibilitat de reconeixement nacional de Catalunya. La reacció del Tribunal Constitucional, amb la seua interpretació dogmàtica i «literalista» del concepte de *nació* i del principi de sobirania, fou eminentment ideològica, atès que l'alt Tribunal mai ha qüestionat el buidatge de la sobirania de la nació espanyola produït per la integració europea. El mateix any que s'elaborava l'Estatut, el 2005, Espanya havia ratificat mitjançant referèndum el text de la nova Constitució europea —que finalment fracassà per les votacions negatives a França i Holanda. L'article 1.6 d'aquella constitució establia la primacia de les lleis i tractats europeus sobre les constitucions i els sistemes legals nacionals. La primacia del dret europeu s'ha anat imposant per la via dels fets consumats: aquesta era la primera vegada que figurava en un tractat. Doncs bé, el que significa la primacia és justament que la nació espanyola deixa de ser plenament sobirana i comparteix sobirania amb els altres pobles europeus, transfereix competències exclusives a les institucions europees (la política monetària, de competència, comercial) i permet que aquestes institucions elaboren normes legals en les quals la nació espanyola hi té una participació mínima o fins i tot inexistent. Dit amb el llenguatge dels constitucionalistes espanyols, això significa que els ciutadans espanyols estan sotmesos a un sistema legal que no és expressió de la seua voluntat popular.

El fet que el Tribunal Constitucional reaccionés d'una manera tan tallant i severa contra la possibilitat mateixa que la nació espanyola reconegués l'existència d'una nació catalana amb un cert grau de sobirania i que tanmateix mai no haja posat objeccions a la delegació i a compartir sobirania en el context europeu, revela el fonament ideològic de la sentència, propi del nacionalisme espanyol dominant. En el seu vot particular, el magistrat Eugeni Gay escrivia que el fonament jurídic suara reproduït estava «allunyat en qualsevol cas de la realitat jurídica del món contemporani, en què les sobiranies són difícils de distingir i els estats no són sobirans

en el sentit ple del terme. La realitat es presenta actualment molt més complexa i el Dret hi ha de respondre».

Arran del Pla Ibarretxe i de l'Estatut català, és palès que la democràcia espanyola ha estat incapaç de canalitzar el problema del demos que en cada cas es plantejava. Una democràcia només funciona quan els individus que en constitueixen el subjecte, el demos, estan d'acord a prendre decisions col·lectivament. Aqueix acord previ és necessari per tal que l'aplicació de la regla de majoria siga legítima. Si el demos és qüestionat, és a dir, quan una part del subjecte vol ser reconeguda com a demos propi i prendre decisions per ella mateixa, la regla de la majoria deixa de funcionar com a mecanisme de legitimació de les decisions col·lectives. Per aquesta raó, si hi ha una majoria d'espanyols que neguen la condició de nació al poble català, el conflicte polític subjacent no queda per això resolt. Igualment, de poc serveix a la comunitat que reclama la seua condició de demos propi que un Tribunal Constitucional afirmi que l'única nació que «coneix» és l'espanyola.

L'entestament del Tribunal Constitucional esperonà l'evolució cap a l'independentisme de bona part del nacionalisme català que fins aleshores s'havia mantingut en posicions autonomistes. Després de la sentència hi havia tres alternatives: la resignació, una negociació amb el govern dins dels límits marcats per la sentència i l'afirmació unilateral de la nació catalana. La resignació es podia descartar d'antuvi per la competència interna dins del bloc nacionalista, on ERC guanyava suports a costa del nacionalisme moderat; la negociació, al seu torn, fou frustrada pel govern de Mariano Rajoy; no pot sobtar, doncs, que el procés comencés a caminar.

El nacionalisme espanyol que inspira el nostre sistema democràtic té com a límit indepassable la plurinacionalitat. Ni els partits tradicionals ni l'interpret màxim de la Constitució deixen espai per a una altra nació que no siga l'espanyola. Per consegüent, les demandes polítiques en relació amb el demos i el reconeixement nacional no hi tenen cabuda i no poden ser processades segons procediments democràtics.

UNA DEMOCRÀCIA LEGALISTA

Una de les mancances més visibles de la democràcia espanyola és el seu marcat caràcter legalista. La democràcia queda reduïda al compliment de la legalitat, sense atendre com cal altres principis igualment democràtics necessaris per tal que un sistema democràtic funcione de manera adient, com ara el principi de tolerància, el principi de consentiment i, sobretot, el principi d'autogovern (les decisions col·lectives es prenen en funció de les preferències majoritàries de la societat). Ja en la Llei per a la reforma política —la vuitena llei fonamental del franquisme— que obrí pas a la celebració de les primeres eleccions legislatives el juny de 1977, es

presentava aquesta definició de la democràcia a l'article primer: «La democràcia, en l'Estat espanyol es basa en la supremacia de la llei, expressió de la voluntat sobirana del poble».

Per a entendre bé el desenllaç final de la crisi catalana de la tardor de 2017, cal observar com opera en la pràctica política el legalisme democràtic. A mesura que es desenvolupava el procés, anaven acumulant-se els advertiments al Govern espanyol en el sentit que si no s'obria una negociació política sobre l'autogovern de Catalunya, el país s'adreçava cap a una crisi constitucional. Són ben conegudes, en aquest sentit, els advertiments que un dirigent moderat com Josep Antoni Duran Lleida va fer al Congrés dels Diputats. Cal fixar-se també en les propostes emanades del Parlament amb la intenció d'evitar un conflicte obert. Per exemple, el 2014 el Parlament envià una delegació al Congrés espanyol per demanar que es delegués a Catalunya, mitjançant una reforma legal, la possibilitat de dur a terme un referèndum no vinculant (una consulta) sobre el seu futur polític. Les respostes dels llavors tres principals líders polítics espanyols —Mariano Rajoy, Alfredo Pérez Rubalcaba i Rosa Díez— foren pràcticament idèntiques. M. Rajoy digué que la proposta era inviable per inconstitucional, i hi afegia: «L'essència de la democràcia és el respecte a la llei, és a dir, el propòsit —senyories, això és molt important, si volem ser, i ho som, i tenim dret a ser-ho, una democràcia seriosa— de no reconèixer cap altra autoritat per damunt dels ciutadans que la de la llei; això és la democràcia». Rubalcaba, per la seua banda, digué: «Aquesta és l'essència de la democràcia, aquest és el primer principi democràtic: complir les lleis, lleis que sabem perfectament en aquesta Cambra que es poden canviar. I tant que sí! Però el seu compliment és per a qualsevol demòcrata inexorable, indefugible». I finalment Díez va concloure: «La democràcia no és només votar, la democràcia és fonamentalment respectar les lleis, les normes que ens hem donat tots, i si no es respecten ni les normes ni les lleis, simplement no hi ha democràcia».

En tots tres casos es va despatxar la demanda del Parlament de Catalunya amb una apel·lació a la legalitat. Si s'hagués atès el principi democràtic que hi havia a la base de la petició catalana, es podria haver creat una comissió parlamentària per a explorar vies constitucionals que permeteren la celebració de la consulta. O fins i tot els partit espanyols podrien haver reconegut el fonament democràtic de la consulta i haver-se ofert per a introduir una esmena constitucional que obrís el camí a la consulta. Res de tot això es va fer. Rajoy, Rubalcaba i Díez s'aixoplugaren en la Constitució i el principi de legalitat per tancar el debat.

No vull dir, de cap manera, i com és obvi, que el principi de legalitat no siga rellevant. Però, en primer lloc, caldrà subratllar que el compliment de la llei pot



voler dir coses molt diverses. No és el mateix cometre un assassinat que convocar un referèndum, per bé que cap de les dues accions compta amb suport legal. Ara bé, observant el debat polític a Espanya sembla tot sovint que qualsevol decisió la constitucionalitat de la qual siga discutible s'assimila a un delictes penalment punible.

En segon lloc, convé prendre nota de com s'ha abordat el conflicte nacional en altres democràcies. Sense necessitat d'entrar en detalls, la diferència entre el Canadà i Espanya resulta especialment instructiva. Al Canadà, l'equivalent del Tribunal Constitucional espanyol, el Tribunal Suprem canadenc, va dictar una sentència que es va fer cèlebre. Lluny del dogmatisme doctrinal espanyol, la sentència plantejava una reconciliació entre el principi constitucional (que no admetia un dret a la secessió del Quebec) i el principi democràtic (fonament del sistema constitucional canadenc); és aquest un principi implícit, que no necessita expressió formal i que fa referència a la capacitat dels pobles per a decidir col·lectivament el seu destí (autogovern). En raó dels dos principis, el constitucional i el democràtic, el Tribunal Suprem arbitrava una solució de compromís: establia que al Quebec no l'assistia cap dret a la secessió, però si se celebrava un referèndum en aquesta regió i s'hi registrava, de manera clara i sense cap mena de dubte, una voluntat de separació, les autoritats canadenques estarien obligades a obrir un procés negociador amb les autoritats del Quebec per a resoldre les diferències i, arribat el cas, procedir-ne a la separació.

En el cas espanyol, el legalisme democràtic ha produït una solució molt esbiaixada, en la qual el principi constitucional preval absolutament sobre el principi democràtic. El que fins ara han dit tant el Tribunal Constitucional com les autoritats espanyoles és que l'única manera en què Catalunya pot ser reconeguda com a nació passa per una reforma de la Constitució, que exigeix una majoria de dos terços en les dues cambres de les Corts, dissolució d'aquestes, majoria de dos terços en les noves Corts i, finalment, ratificació en referèndum popular. En la pràctica això implica que fins i tot en el cas que el cent per cent dels catalans donaren suport a la demanda nacional, n'hi hauria prou amb el vot en contra d'un dels grans partits espanyols perquè la demanda fos denegada. Aquest exemple tan extrem ens ajuda a entendre el que passa quan el principi democràtic és bandejat en benefici del principi constitucional.

IMPOSICIÓ I REPRESSIÓ

La combinació d'una aversió insuperable a la plurinacionalitat i una interpretació legalista i reduccionista de la democràcia ens permet explicar el que s'ha esdevingut en la crisi catalana de la tardor de 2017. El nostre sistema democràtic no ha sabut

donar resposta a les demandes de més autogovern i reconeixement nacional de Catalunya. No ha trobat una via democràtica per a donar curs a aquestes demandes, i això ha afavorit la radicalització nacionalista i l'avanç de l'independentisme. Les institucions catalanes han demanat reiteradament, sense cap èxit, diàleg i negociació, i han reclamat amb especial força la realització d'un referèndum sobre la pertinença a Espanya.

La democràcia és una manera de resolució pacífica i institucional dels conflictes. Al marge de la irresponsabilitat o radicalisme amb què hagen obrat els líders catalans, el sistema democràtic espanyol no ha fet cap esforç constructiu per negociar un acord que aturés l'avanç de l'independentisme. La comunicació entre l'Estat central i Catalunya assolí un moment quasi grotesc amb l'intercanvi de burofaxos entre el Govern d'Espanya i la Generalitat catalana l'octubre de 2017. Una cosa que s'hauria pogut arranjar mitjançant una conversa civilitzada es transformà en actes administratius absolutament ridículs, sobretot si tenim en compte que el Govern espanyol preguntava al president de la Generalitat què havia dit en una declaració llegida davant el Parlament, el text literal de la qual es trobava a disposició de qui volgués llegir-lo (i a més el comminava a respondre-hi amb un monosíl·lab).

El govern de M. Rajoy no tan sols no ha volgut negociar amb Catalunya, sinó que va engegar en 2012 un dispositiu policial clandestí, no subjecte als controls habituals, les activitats del qual es varen finançar a càrrec dels fons reservats, amb l'objectiu gens dissimulat de descobrir i airejar draps bruts dels dirigents independentistes: tot s'hi valia per tal de deslegitimar el procés. D'aquesta guerra bruta de baixa intensitat se'n va dir «Operación Cataluña», però gràcies als conflictes interns al si del Ministeri de l'Interior i del cos policial, la porqueria acabà eixint a la llum. En països amb democràcies més sòlides, un cas d'aquesta naturalesa —ús partidista de recursos públics, abús de poder— hauria comportat com a mínim la dimissió del ministre de l'Interior i potser de tot el govern. Aquí, com que l'operació era contra l'independentisme català, s'ha mirat cap a un altre costat. Els grans grups de comunicació, tan bel·ligerants en tot allò relacionat amb el procés, s'han estimat més passar per alt les evidències que anaven sorgint d'aquesta guerra bruta. La fiscalia i els jutges tampoc s'han escarrassat, certament, a depurar responsabilitats.

En un context marcat per la intolerància, el Govern, en una decisió executada maldestrament, tractà d'impedir la realització del referèndum de l'1 O. És fonamental recordar que el referèndum, tot i mancat de cobertura legal, no era un acte delictiu i menys encara ho era que la ciutadania hi participés. Les imatges de la policia apallissant persones pel fet d'introduir una papereta en una urna foren una aberració, donaren la volta al món i han fet un mal enorme a la reputació de

la democràcia espanyola. Per tal d'evitar el referèndum, jutges i policies procediren al tancament de webs, a la intervenció de locals, la repressió de concentracions ciutadanes i la detenció de líders de l'independentisme, que foren enviats a presó preventiva amb els pretextos més retorçuts. La comparació amb el que passà a Itàlia és interessant. El 1996 la Lega Nord declarà unilateralment la independència de les regions del nord italià (l'àrea de la Padània) i l'any següent convocà un referèndum en què participaren cinc milions d'italians. Com a resultat d'aquest es va constituir fins i tot un parlament padà sense reconeixement jurídic o constitucional de cap tipus. A diferència del que va passar a Espanya, no hi hagué repressió en el referèndum ni prosperaren les causes judicials i no es va tancar a la presó els líders independentistes padans. La conseqüència va ser un ràpid desinflament de la causa padana, que no tenia prou suport popular per a procedir a una independència efectiva.

Com és sabut, davant la inacció política del Govern espanyol, els jutges, a iniciativa de la Fiscalia controlada per l'executiu, s'han apoderat del conflicte català. A començament del 2018 hi havia 37 causes judicials obertes relacionades amb el procés. Són els jutges els qui han enviat a la presó els líders de les associacions civils independentistes i els qui han obert una mena de «causa general» contra els membres del Govern amb acusacions molt greus de rebel·lió i sedició que podrien comportar penes de fins a 30 anys de presó. La situació és insòlita en una democràcia occidental: hi ha diversos membres del Govern a la presó i altres exiliats a Bèlgica. Tot i el zel persecutori, els jutges han hagut de renunciar a la petició d'extradició de Puigdemont i els seus consellers. Sabien d'antuvi que l'acusació de rebel·lió no podia tenir èxit en una democràcia com la belga, més profunda i autèntica que la nostra.

El Govern espanyol s'ha emparat en la divisió formal de poders per a desempal·legar-se de qualsevol responsabilitat per les causes judicials obertes. Però a banda del paper decisiu de la Fiscalia ja esmentat, el problema rau en el control material (no formal) de la judicatura per part del Govern espanyol. Les dades són eloqüents. D'acord amb l'informe *EU Justice Scoreboard* que prepara la Comissió Europea, Espanya se situa en una de les darreres posicions a Europa pel que fa a la independència judicial (segons opinió pública i segons una mostra d'empreses). D'acord amb l'enquesta a jutges duta a terme per l'European Network of Councils for the Judiciary, Espanya torna a eixir en les darreres posicions quant a independència judicial. Hi ha indicadors en què tenim la pitjor puntuació de tot Europa: per exemple, en l'assignació de jutges a casos al marge de les regles establertes. El fet que les primeres denúncies relatives al procés acabaren a l'Audiència Nacional i no als tribunals catalans és una bona il·lustració d'aquestes dades generals.

En aquest context, la pretensió d'independència judicial, sobretot als nivells superiors (Tribunal Suprem, Audiència Nacional, Tribunals Superiors de Justícia) esdevé un sarcasme. És molt senzill: el Govern espanyol deixa fer a jutges de comprovada trajectòria conservadora que comparteixen la visió més legalista i espanyolista del conflicte català.

La judicialització del procés ha provocat una situació absurda des del punt de vista polític. Després de les eleccions del 21 de desembre, hi ha vuit electes a la presó o fugits a Bèlgica, amb ordre de detenció en el moment que trepitgen territori espanyol. S'ha creat així una situació força embullada —i única en termes comparatius— en la qual es barregen de la pitjor manera possible les raons polítiques i les raons judicials.

Des del punt de vista de l'Estat espanyol, l'independentisme pot haver guanyat les eleccions però ha perdut la partida. La independència de Catalunya s'allunya de l'horitzó polític després de la crisi de 2017. El procés no pot reeditar-se sense més. Probablement encara no s'han paït del tot els esdeveniments dels darrers mesos i veurem els pròxims temps que el suport popular a la independència va minvant. La tesi que he volgut defensar és que el problema s'hauria pogut resoldre d'una altra manera, més respectuosa amb els principis democràtics i no mitjançant la imposició i la repressió. La democràcia espanyola, en aquest cas, no ha estat a l'altura de les circumstàncies. Els tics autoritaris del sistema s'han fet palesos, així com el menyspreu per una solució consensual i negociada. ◀

Traducció de Jaume Soler